

Ministerie van Economische Zaken

De heer H.G.J. Kamp

Postbus 20401

2500 EK Den Haag

Houten, 2 juni 2015,

Geachte heer Kamp,

Hierbij zend ik u het tweede advies van de begeleidingscommissie over de planMER schaliegas.

In uw brief aan de tweede kamer d.d. 25 april 2014 heeft u aangegeven een onafhankelijke begeleidingscommissie¹ te hebben ingesteld die een bijdrage zal leveren aan de validering van de planMER schaliegas. Deze planMER vormt de input voor de structuurvisie schaliegas die door het ministerie van EZ wordt opgesteld.

Het eerste advies van de begeleidingscommissie heeft betrekking op de conceptnotitie reikwijdte en detailniveau. Dit advies is u in juni 2014 aangeboden.

Daarna is het proces gestart om te komen tot een planMER. De begeleidingscommissie heeft van u toen het verzoek gekregen om ook een bijdrage te leveren aan de totstandkoming en validering van de planMER en eventueel daaruit voortvloeiende producten, in casu het onderzoek Verkenning maatschappelijke effecten. De begeleidingscommissie heeft de planMER en het onderzoek Verkenning maatschappelijke effecten getoetst alvorens de planMER ter inzage zal worden gelegd. Dit om de kwaliteit en onafhankelijkheid van het onderzoek te borgen.

De commissie is vanaf de start intensief betrokken geweest bij het proces van realisatie van de planMER. Dit heeft de commissie de mogelijkheid geboden de stukken zorgvuldig en tijdig van commentaar te kunnen voorzien. De begeleidingscommissie is van mening dat ze bij de totstandkoming van de planMER betrokken is geweest in een transparant proces en open dialoog. De commissie heeft zich niet belemmerd gevoeld in het maken van kritische opmerkingen en het doen van suggesties. Tevens is de commissie van mening dat van al de opmerkingen en suggesties zorgvuldig is aangegeven wat er mee gedaan is. In de eindversie van de planMER is het hoofdstuk Verkenning maatschappelijke effecten als een afzonderlijk rapport opgenomen en daarom als zodanig uit de planMER gehaald. Aanleiding was dat juist

---

¹ De begeleidingscommissie bestaat uit de volgende leden: dr.ir. B.P.Loos (RIVM), dr.H.F. Passier (Deltares), drs. G. Remmelts (TNO), prof .dr. C.C. Koopmans(SEO),toegevoegd lid Verkenning maatschappelijke effecten.. Voorzitter van de begeleidingscommissie is drs. J.M.P.Moons (Wellantcollege).

de aspecten uit de Verkenning maatschappelijke effecten een veel bredere scope hebben dan de planMER.

Om de toetsende functie van de commissie kritisch te kunnen uitvoeren en te borgen is in een latere fase van de totstandkoming van de Verkenning maatschappelijke effecten een extra lid aan de commissie toegevoegd, met expertise op het vlak van economisch beleidsonderzoek.

In het traject van de totstandkoming van de planMER en de Verkenning maatschappelijke effecten is door de auteurs gebruik gemaakt van de vele informatie die op dit moment beschikbaar is over de onderwerpen die de planMER aangaan. Omdat zeer recente informatie kon worden meegenomen bij het opstellen van beide rapporten, is de commissie de mening toegedaan dat de planMER en de Verkenning maatschappelijke effecten gebaseerd zijn op een feitelijke weergave van kennis zoals op dit moment aanwezig. De commissie meent dat informatie op een evenwichtige wijze is gewogen en dat op een transparante wijze keuzes zijn gemaakt.

De commissie is van mening dat de beide stukken complementair zijn en op een duidelijke wijze over en weer naar elkaar verwijzen.

Gedurende het proces is duidelijk geworden dat de kennis over verschillende onderwerpen behandeld in de planMER voortdurend toeneemt. Ander feit is dat de economische en geopolitieke context blijven veranderen. Het is aannemelijk dat over 5 jaar er weer nieuwe inzichten zullen zijn ontstaan, die een herevaluatie rechtvaardigen. De commissie beveelt dan ook aan zorg te dragen voor een periodieke validering van de aannames uit de planMER en Verkenning maatschappelijke effecten.

Hieronder volgen een aantal inhoudelijke opmerkingen die de begeleidingscommissie van belang acht om mee te nemen in het vervolgproces.

Ten aanzien van de planMER wil de commissie de volgende opmerkingen plaatsen.

- In navolging van het eerste advies van de begeleidingscommissie vindt de commissie wederom dat het van belang is om, de in veel gevallen nauwkeurig geformuleerde, bijschriften van kaarten, figuren, tabellen en grafieken altijd te vermelden. Een voorbeeld hiervan is figuur 4.33 in paragraaf 4.3.7 van de planMER: de titel in combinatie met het bijschrift van de tabel laat zien dat het gaat om een indicatie, gebaseerd op expert judgement. Bij het achterwege laten van deze titel zou de indruk kunnen ontstaan dat het om het absoluut eindoordeel van de optelsom van alle effecten gaat.
- In het eerste advies van de begeleidingscommissie werd aangegeven dat de commissie van mening was dat er in de definitieve planMER een betere onderbouwing opgenomen diende te worden van het criterium betreffende de diepte van de uitsluitingsgebieden bij het boren naar schaliegas. In de definitieve planMER is hier een duidelijke verbetering te zien. Dit geldt ook voor de onderbouwing van het onderscheid in landschapstypen. Vooral de verbinding met de ondergrondstructuur wordt duidelijker aangegeven.

- In de planMER heeft het onderwerp ondergrond meer aandacht gekregen dan in de conceptnota reikwijdte en detailniveau planMER schaliegas. De planMER maakt duidelijk dat, hoewel er veel kennis beschikbaar over de ondergrond is, er ook nog veel kennis ontbreekt. Belangrijke onderwerpen inzake de ruimtelijke ordening in de ondergrond zullen terugkomen in de structuurvisie ondergrond. Tevens zullen deze onderwerpen in de locatiespecifieke MER voor de specifieke activiteit aan bod moeten komen. Vanwege de vele onzekerheden en ontbrekende kennis, is de commissie de mening toegedaan dat dit onderwerp zich leent voor een periodieke validatie, dit vanwege toenemende nieuwe inzichten over de ondergrond.
- Een onderwerp waarvoor de begeleidingscommissie bijzondere aandacht vraagt is het begrip cumulatie (de opeenstapeling van effecten) . In de planMER wordt op veel plaatsen aandacht besteed aan deze cumulatie, maar de commissie meent dat deze voor een aantal factoren te summier is uitgewerkt. Een voorbeeld hiervan is watergebruik. De commissie is van mening dat het voor de uiteindelijke locatieafweging, voortvloeiend uit de locatiespecifieke MER, van eminent belang is dat het onderwerp cumulatie concreet en met meer diepgang bekeken wordt.

Ten aanzien van de Verkenning maatschappelijke effecten wil de commissie de volgende opmerkingen plaatsen.

- De verkenning van maatschappelijke effecten is naar het oordeel van de begeleidingscommissie zorgvuldig uitgevoerd. De Verkenning geeft een informatief beeld van de rentabiliteit en mogelijke gevolgen van de winning van schaliegas in Nederland. Daarbij is het huidige kennisniveau weergegeven. Opmerkingen van de begeleidingscommissie zijn over het algemeen adequaat verwerkt.
- De winningsmogelijkheden en winningskosten van schaliegas in Nederland zijn nog erg onzeker. De beschikbare informatie over winningskosten betreft gemiddelden. Deze informatie geeft aan dat schaliegaswinning op standaard locaties voorsnog niet rendabel is. Dit betekent echter niet dat winning nergens kan renderen. Het is mogelijk dat winning rendabel is op een beperkt aantal locaties met lage kosten ('sweet spots'). Het geschetste beeld is een momentopname . De begeleidingscommissie adviseert om de gehanteerde uitgangspunten periodiek te herijken.
- De analyse van de rentabiliteit reikt niet verder dan het jaar 2020. Zoals de Verkenning aangeeft kan er sprake zijn van een andere marktsituatie in de periode van 2030 tot 2050. De productievarianten hebben betrekking op een zeer lange periode, tot uiterlijk 2090. Het is niet uitgesloten dat op langere termijn omstandigheden ontstaan waarin de rentabiliteit van schaliegaswinning toeneemt of afneemt. Mocht bijvoorbeeld de prijs van ander aardgas stijgen, dan wordt schaliegas economisch aantrekkelijker. Daarom verdient het aanbeveling om periodiek te evalueren of de gebruikte aannames nog valide zijn.
- Een belangrijke conclusie in de verkenning is dat de aardgasprijs niet significant zal worden beïnvloed door Nederlandse schaliegaswinning. Dit omdat de omvang van

Nederlandse winning klein is vergeleken met het totale aanbod op de West-Europese gasmarkt. Pas als ook andere Europese landen grote hoeveelheden schaliegas gaan winnen, zal schaliegas de gasprijs kunnen beïnvloeden. Het is bekend dat de planbureaus bezig zijn met nieuwe energiemarktscenario's. Daarin zal de mogelijkheid van een Europees scenario met schaliegas wellicht een rol spelen. Dat kan aanleiding zijn voor een nieuwe evaluatie.

- Uit de Verkenning blijkt dat Nederlandse schaliegaswinning weinig of geen invloed heeft op de energietransitie in Nederland. Schaliegas zal vooral leiden tot verdringing van LNG. Wel is enige vergroting van de voorzieningszekerheid van aardgas mogelijk, onder meer in het geval van plotselinge aanbodbeperkingen in Europa. Schaliegas is echter niet op korte termijn inzetbaar. In geval van een plotselinge aanbodbeperking duurt het, zelfs bij een grote urgentie en na een positief winningsbesluit, technisch gezien nog enkele jaren voordat schaliegas kan worden geproduceerd. Schaliegas kan dus alleen bijdragen aan voorzieningszekerheid als de winning tijdig wordt gestart. De verkenning is wat betreft de geopolitieke aspecten summier. Deze aspecten verdienen echter wel een rol in de beleidsafweging.
- De gehanteerde scenario's voor de gasvraag in Nederland gaan alle drie uit van een klimaatbeleid met ambitieuze doelstellingen, onder meer met betrekking tot duurzame energie. Het is niet onwaarschijnlijk dat de gasvraag hoger zal uitvallen en dat de duurzaamheidsdoelstellingen niet geheel kunnen worden gerealiseerd. Als dit zich voordoet, is een nieuwe evaluatie van schaliegaswinning gewenst.

Tot slot

De begeleidingscommissie is van mening dat de discussie tijdens de totstandkoming van de planMER en de Verkenning maatschappelijke effecten in een open en transparant proces met de begeleidingscommissie is gevoerd. De begeleidingscommissie heeft haar toetsende en validerende taak goed kunnen uitoefenen. De begeleidingscommissie meent dat er een degelijk planMER en rapport Verkenning maatschappelijke effecten zijn opgesteld.

De inhoud van beide onderzoeken is gebaseerd op de laatste stand van zaken qua kennis. Het kennisniveau zal de komende jaren zeker toenemen. De begeleidingscommissie acht het van belang dat de aannames in zowel de planMER als ook de Verkenning maatschappelijke effecten periodiek gevalideerd worden.

Hoogachtend,

voorzitter begeleidingsgroep schaliegas

Drs. J.M.P.Moons